

تحلیل کلان روندهای مؤثر بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت^۱

نوبخت سبحانی

دانشجوی دکتری گروه جغرافیا، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

پروانه زیویار^۲

دانشیار گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

رحیم سرور

استاد گروه جغرافیا، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۲۶

چکیده

حریم پایتخت، توسط انواع سازمان‌های دولتی و غیردولتی اداره می‌گردد و هر یک از آنها، قوانین و مقررات خاص خود را دارند. با وجود رشد بی‌رویه حریم و فضای قارچ گونه آن، به جرات می‌توان گفت سیستم مدیریتی حاکم بر این منطقه، رشد چندان مطلوبی نیافته و حتی با افزایش نهادهای متوالی این شهر، سطح خدمات ارائه شده تنزل یافته است. یکی از مهم‌ترین روش‌های آینده‌پژوهی، شناسایی و تحلیل روندهای مؤثر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت است که در این مقاله به آن پرداخته شده است. بر این اساس، هدف این مقاله، شناسایی کلان روندهای مؤثر بر آینده مدیریت یکپارچه حریم پایتخت است. در این پژوهش، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، فهرستی از روندهای کلیدی مؤثر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت به دست آمد و سپس با بهره‌گیری از روش‌های آینده‌پژوهی، روش تحلیل ساختار، ماتریس تأثیر متقابل طراحی گردید. با تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار میک مگ، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر یک از متغیرها شناسایی شد که بر این اساس روندهای مانند تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر، تمرکز در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم، ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم و ... بیشترین تأثیر را بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت دارند.

کلیدواژگان: حریم پایتخت، روند، تحلیل ساختاری، تحلیل تأثیر متقابل شهری.

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری «سناریوهای مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با رویکرد آینده‌پژوهی» می‌باشد
^۲ نویسنده مسئول: zivyar@yahoo.com

مقدمه

از گذشته تا به امروز، در جهان، شهرنشینی بارزترین نحوه‌ی تکامل جوامع انسانی به شمار می‌رود و بیش از نیمی از جمعیت در شهرها زندگی می‌کنند (Marans, 2015: 48). با ظهور انقلاب صنعتی و با گسترش بی‌رویه شهرها (خصوصاً متروپل‌ها)، جوامع انسانی ساکن در آن‌ها با معضلات جدی روبه‌رو شده‌اند که یکی از این مشکلات و معضله‌ها، تمرکزگرایی شدید در یک یا چند شهر و گسیختگی نظام سلسله‌مراتبی شهری در اکثر کشورها می‌باشد (Amakchi, 2004; Clayton et al, 2003). این تمرکزگرایی به دلیل رشد اقتصاد سرمایه‌داری، اصلاحات ارضی، درآمدهای حاصل از فروش نفت و خواست سیاسی باعث تسریع روند رشد و توسعه شهرها شده‌ها و یک نوع ارتباط گسستنی با روستاهای پیرامون ایجاد شده و در نتیجه شهرها برای رشد و توسعه خود با دست‌اندازی به مناطق پیرامون روابطی را که از ماهیتی نابرابر و یک‌جانبه برخوردار بوده را به وجود آورد. پیامد چنین روابطی، با موتوریزه شدن شهرها و درآمدهای حاصل از فروش نفت و تزریق آن در اقتصاد شهرها (ماجدی، ۱۳۷۸: ۶) منجر به تمرکز خدمات و امکانات در شهرها شده که این امر به مرور منجر به قطبی شدن جمعیت در شهرها شد و در نتیجه بیشتر فضاهای شهری روندی شتابان و بی‌رویه به خود گرفتند که این امر منجر به شکل‌گیری نابسامانی در عرصه‌های اقتصادی-اجتماعی در فضاهای منطقه‌ای و ملی گردید. بر همین منوال، تعداد شهرها بخصوص شهرهای بزرگ رو به فزونی گذاشت و انباشت مهاجر، موجب افزایش جمعیت در تمام شهرها بخصوص شهرهای بزرگ شد. هجوم روستائیان، ساخت شهر را در تمام سطح آن به زیر سؤال برده و در نتیجه شاهد گسترش فضایی همه‌جانبه شهرها هستیم (نظریان، ۱۳۹۱: ۱۴۷).

با این اوصاف، دگرگونی جمعیت در فضای شهرها باعث ظهور کلان‌شهرها از نظر تعداد و از نظر شدت شده است (Wood, 2006: 337)؛ و منجر به تغییر و تحولات روزافزون فضای کاربری‌های اراضی شهری (ظاهری، ۱۳۸۷: ۱۸۲؛ Al Amin and et al, 2013: 27)، نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی (Lees, 2010: 1)، مشکلات کالبدی از بُعد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی (Lia et al, 2015: 219; Clark, 2009: 4) شده است در نتیجه، ازدیاد اراضی ساخته‌شده را در پیرامون و حریم کلان‌شهرها در پی داشته است (Araya and Cabral, 2010: 1549). این توسعه نااندیشده کاربری‌ها در کلان‌شهرها اثرات متنوعی را هم بر نواحی شهری و هم بر نواحی روستایی اطراف دارد. هر چه شهرها توسعه بیشتری می‌یابند، تأثیرات خود را به نواحی دورتر زیادتر می‌شود (هادی زاده بزار، ۱۳۹۲: ۶). در نتیجه باعث تحلیل زمین‌های مرغوب و از بین رفتن اکوسیستم‌های حساس می‌گردد و محیط طبیعی و مصنوعی را در حریم شهرها دچار بحران می‌سازد (پورجعفر و دیگران، ۱۳۹۱: ۸۲ و میرمقتدایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۴).

با این وجود، پس از طی یک دوره آشفتگی، انحطاط، گسترش بی‌برنامه و به وجود آمدن تنگناها و موانع فیزیکی، در توسعه شهرها و زوال ارزش‌های شهری، ضرورت حریم و ملاحظات کارکردی آن، بار دیگر برنامه‌ریزان و مدیران شهری را به سوی تحدید مجدد شهرها کشاند؛ چراکه تراکم و ازدحام شهری به حدی افزایش می‌یابد که هزینه‌های آن در ممانعت از فعالیت‌های اقتصادی ناحیه مادر شهر عمل می‌کند (سمیه و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۶)؛ بنابراین، تحولات شتابان شهرنشینی در ایران نیز موجب بروز مشکلاتی در ابعاد گوناگونی گردیده است و عدم توان پاسخگویی

محیط‌های شهری به مسائل ایجاد شده، موجب گردید تا حریم شهرها در معرض رشد ناموزون شهرها و هجوم کاربری‌های شهری قرار گیرند (جوادی، ۱۳۹۰: ۳).

کلان‌شهر تهران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و در چند دهه اخیر شاهد دگرگونی‌های متنوع و متعددی در عرصه‌های مختلف جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی- فضایی بوده است (حاجی‌پور، ۱۳۸۷: ۲۶۰). پیامد چنین رشدی، منجر به گسترش شهر به سمت پیرامون و تهدید حریم و محدوده شهر می‌شود (Nogran and Xue, 2015: 3). به طوری که حریم پایتخت، توسط انواع سازمان‌های دولتی و غیردولتی اداره می‌گردد و هر یک از آن‌ها، قوانین و مقررات خاص خود را دارند. با وجود رشد بی‌رویه حریم و فضای قارچ گونه آن، به جرات می‌توان گفت سیستم مدیریتی حاکم بر این منطقه، رشد چندان مطلوبی نیافته و حتی با افزایش نهادهای متوالی این شهر، سطح خدمات ارائه‌شده تنزل یافته است (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۱: ۶).

طی بررسی‌های انجام گرفته مساحت حریم در اکثر شهرهای کشور معادل ۳ تا ۵ برابر مساحت شهر است. لذا حریم پایتخت، در طرح جامع تهران (۱۳۴۷) حدوداً ۲۴۷۶ کیلومترمربع بوده و این مقدار در سال ۱۳۸۶ به ۶۰۰۰ کیلومترمربع افزایش پیدا کرده است. این تغییرات چالش‌های مهمی (مانند گسترش فعالیت‌های صنعتی، افزایش تخلیفات در ساخت‌وساز برای به دست آوردن سود بیشتر، بی‌توجهی به تفاوت مفهومی حریم پایتخت با حریم متعارف در سایر شهرها؛ گسترش سکونتگاه‌های پیرامونی و سکونت مهاجران در این محدوده و...) را پیش روی حریم پایتخت را به وجود آورده است (اداره کل حریم، ۱۳۹۰: ۱۲۳). تحت چنین شرایطی در حریم پایتخت به دلیل ضعف مدیریت واحد و یکپارچه برای سازمان‌دهی مشکلات مذکور باعث شده که کنترل، مدیریت و هدایت چنین سیستم پیچیده‌ای در وضع موجود و هدایت و مدیریت آن با برنامه‌ریزی مناسب در آینده با مشکلات و دشواری‌های عدیده‌ای روبه‌رو شود. لذا این مسائل و مشکلات در محدوده وضع موجود، نشان از کم‌وکاستی‌های نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری و عدم توجه به حفظ و صیانت از حریم پایتخت می‌باشد؛ بنابراین، عدم وجود مدیریت یکپارچه در نظام توسعه مطلوب فضاهای شهری و حریم آن‌ها یکی از عوامل عمده و چالش‌برانگیز در حوزه نظام برنامه‌ریزی شهری در نظر گرفته شده است (موسوی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱). در همین راستا اندیشمندان و پژوهشگران بر ضرورت رهیافتی نوین برای اداره حریم شهرها با راهبرد مدیریت تغییر و هدایت و توسعه تأکید دارند (پيله‌ور و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۸).

تحت چنین شرایطی در حریم پایتخت به دلیل ضعف مدیریت واحد و یکپارچه برای سازمان‌دهی مشکلات مذکور باعث شده که کنترل، مدیریت و هدایت چنین سیستم پیچیده‌ای در وضع موجود و هدایت و مدیریت آن با برنامه‌ریزی مناسب در آینده با مشکلات و دشواری‌های عدیده‌ای روبه‌رو شود. لذا این مسائل و مشکلات در محدوده وضع موجود، نشان از کم‌وکاستی‌های نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری و عدم توجه به حفظ و صیانت از حریم پایتخت و اراضی آن می‌باشد؛ بنابراین، عدم وجود مدیریت یکپارچه در نظام توسعه مطلوب فضاهای شهری و حریم آن‌ها یکی از عوامل عمده و چالش‌برانگیز در حوزه نظام برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر با هدف تحلیل کلان روندهای مؤثر بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت تدوین شده است.

مبانی نظری

نظریه‌پردازان و کارگزاران برنامه‌ریز و مدیریت برای دستیابی به کارایی و اثربخشی این مسائل و مشکلات در آینده، تلاش کرده‌اند سیستم مدیریتی و اداره متناظر با پیچیدگی و پویایی که در شهرها و حریم آن‌ها وجود دارد، ایجاد کنند تا از طریق آن بتوانند هدایت توسعه یکپارچه و منسجم و نیز رفع مسائل بغرنج این‌گونه فضاهای جغرافیایی در آینده اقدام کنند (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۵) تا در عرصه‌های مختلف با اطمینان خاطر بیشتری برای دستیابی به آینده بهتر برنامه‌ریزی صورت بگیرد (Bicking et al, 2012). باوجوداین، جهان معاصر عرصه تغییر و تحولات شگرف و پویایی شتابنده است. در این محیط سرشار از تغییر و بی‌ثباتی و آکنده از عدم قطعیت‌ها، تنها رویکرد و سیاستی که احتمال کسب موفقیت‌های بیشتری دارد تلاش برای معماری آینده است. (خزائی، ۱۳۸۶: ۳). به‌طوری که در دو دهه اخیر، برای شناسایی تغییر و تحولات آتی در فضای شهرها و پیرامون آن‌ها، دانش جدیدی با عنوان آینده‌پژوهی پدید آمده که به‌جای برنامه‌ریزی خطی و قطعی برای آینده واحد، می‌کوشد با کاوش در امکانات وسیع و ناشناخته انسان و فناوری، افق بازتری را به سمت انواع آینده‌های ممکن و مطلوب پیش روی انسان بگشاید (مهدی زاده، ۱۳۸۹: ۱۲). این نوع برنامه‌ریزی علاوه بر اینکه روشی نظام‌مند برای تفکر خلاقانه درباره آینده‌های نامشخص و ممکن است (Peterson et al., 2003: 359)، کمک می‌کند تا راهبردها را برای مدیریت بهتر حریم و فضاهای شهری را بهبود ببخشید و برنامه‌هایی برای مقابله با رویدادهای غیرمنتظره طراحی گردد. تفکر در مفهوم فوق کمک می‌کند تا منطق توسعه را در فضاهای شهری و حریم آن‌ها درک شود و نیروهای پیشران، عوامل کلیدی، بازیگران اصلی و پتانسیل‌های آن برای اعمال‌نفوذ باز شناخته شود (Lindgren & Bandhold, 2003: 25). بدین ترتیب از چشم‌اندازسازی آینده و آینده‌پژوهی برای پروراندن مقاصد توسعه پایدار در حالتی جامع و با رویکردی خلاق و یکپارچه در شهرها استفاده شده است (Krawczyk and John, 2006: 75).

—روند

آینده‌پژوهان می‌توانند با کمک تکنیک‌هایی مانند تحلیل روند، پایش روند و برون‌یابی روندها به استمرار روندها و کلان‌روندهایی که در عرصه شهرها اتفاق می‌افتد کمک کنند و از روندهای ناخواسته پیشگیری کنند. آینده‌پژوه، روندها را توصیف و شرایط را تبیین می‌کند و آینده احتمالی را به تصویر می‌کشد. روندها در برگیرنده مجموعه رویدادهای می‌باشد که با یکدیگر سازگاری منطقی دارند، با روندها می‌توان علاوه بر پیش‌بینی رویدادهای آینده، تصاویر آینده را نیز ترسیم کرد. علاوه بر این می‌توان گفت روندهای تأثیرگذار بر آینده هر حوزه‌ای، بیانگر اقدامات دیگران در آن حوزه است و با آگاهی از روندهای آینده می‌شود اقدام دیگران را نیز تحلیل و پیش‌بینی کرد (میرخلیلی، ۱۳۹۴: ۱۴۶). به‌رحال روند (تغییرات منظم داده‌ها یا پدیده‌ها در خلال زمان) هنگامی ظاهر می‌شود که پدیده دارای گرایش یا جهت تغییری یکسان و تدریجی باشند و تغییرات داده‌ها را می‌توان بر اساس یک الگو نشان داد. روندها همچون پلی گذشته را به آینده پیوند می‌زنند و با استفاده از دانش آنچه در گذشته رخ داده است را به دانشی درباره آنچه محتمل است رخ دهد تبدیل می‌کنند (روشندل اربطانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۷).

پیشرانها^۱ مجموعه‌ای از نیروهای شکل‌دهنده‌ی آینده‌اند که به‌صورت جهانی یا محلی بر انواع مختلف آن تأثیر می‌گذارند. پیشرانها به‌صورت غیرمستقیم بر آینده‌ی حوزه‌های اجتماعی، فناوری، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی تأثیرگذارند (تولایی، ۱۳۹۳: ۱۰۸). مهم‌ترین تفاوت نیروهای پیشران با روندها در این است که سرعت تغییر یا تأثیرگذاری آن‌ها بیشتر خواهد بود و حتی سال‌به‌سال عوض می‌شوند؛ اما روند در دوره‌های کوتاه‌مدت کمتر دچار تغییر می‌شوند مانند سیاست‌های آب‌وهوا یا مدیریت منابع. از طرف دیگر با عدم قطعیت‌ها نیز متفاوت است چراکه جهت تغییرات آن‌ها مشخص و روی یک آینده است (روشندل اربطانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۸).

-تحلیل روند

تحلیل روند، اکثراً در حوزه‌های مانند بازاریابی، طراحی کسب‌وکار و برنامه‌ریزی راهبردی، در دو مقیاس ملی و بنگاهی به کار می‌رود. تحلیل روند، دارای چندین روش‌شناسی فرعی، شامل تحلیل روند تاریخی، تحلیل محتوا، تحلیل الگوهای چرخه‌ای و بهره‌گیری از دیدگاه‌های کارشناسانه است. تحلیل روند را نباید به‌تنهایی به کار گرفت. بلکه باید آن در کنار دیگر روش‌ها و به‌گونه‌ای متوازن به کار برد و فقط در چنین شرایطی است که تحلیل روند سودمند خواهد بود. تحلیل روند در کنار دیگر روش‌های آینده‌پژوهانه، می‌تواند به تحلیل‌های ما درباره آینده‌های ممکن، ادراکی ژرف‌تر و گسترده بیخشد (Firminger, 2003).

-کلان‌روندها

کلان‌روندها، عوامل جهانی هستند که شرایط پایه را در تمام زمینه‌های اقتصاد و جامعه برای چارچوب زمانی ۳۰ تا ۵۰ ساله تشکیل می‌دهند (Winterhoff, 2009: 3). این پارادایم، برای سازمان‌ها، شرکت‌ها و افراد مختلف، تعاریف و اثرات متفاوتی دارد. تحلیل این کلان‌روندها و کاربردهای آن، مؤلفه‌های مهم از استراتژی، فرایند توسعه و نوآوری و طراحی و برنامه‌ریزی فناوری آینده یک شرکت را تشکیل می‌دهد (Erfat, 2014: 2).

-حریم

تا به امروز، در تجارب شهرسازی کشور، دو تعریف برای حریم رایج بوده است که عبارت‌اند از (اسد بیگی، ۱۳۹۴: ۵۳):

الف- ذخیره گسترش آینده شهرها (محدوده توسعه ۲۵ ساله)

ب- محدوده خدمات‌رسانی شهرداری‌ها

بر اساس ماده یک قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آن‌ها مصوب سال ۱۳۸۴ محدوده‌ی شهری عبارت است از «حد کالبدی موجود شهر و توسعه‌ی آتی در دوره طرح جامع و تا تهیه طرح مذکور در طرح هادی شهر که ضوابط و مقررات شهرسازی در آن لازم الاجراست» و بر اساس

¹ Drivers

ماده‌ی دو قانون مذکور، در واقع حریم شهر عبارت است از قسمتی از اراضی بلافصل پیرامون محدوده شهر که نظارت و کنترل شهرداری در آن ضرورت دارد و از مرز تقسیمات کشوری شهرستان و بخش مربوط تجاوز ننماید (احمدی پور و کرمی، ۱۳۹۵: ۳۴). افزون بر این «به منظور حفظ اراضی لازم و مناسب برای توسعه موزون شهرها با رعایت اولویت حفظ اراضی کشاورزی، باغات و جنگل‌ها، هرگونه استفاده برای احداث ساختمان و تأسیسات در داخل حریم شهر تنها در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب طرح‌های جامع و هادی امکان‌پذیر خواهد بود». همچنین «نظارت بر احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات که به موجب طرح‌ها و ضوابط مصوب... مجاز شناخته شده و حفاظت از حریم به استثنای شهرک‌های صنعتی (که در حال از محدوده قانونی و حریم شهرها و قانونی شهرداری‌ها مستثنی می‌باشند) به عهده شهرداری مربوط است».

طبق تعریف مذکور (مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۹۳: ۳۸):

۱- حریم برای توسعه موزون شهر در آینده است؛ ۲- اراضی زراعی، باغی و جنگل در محدوده‌ی حریم حفاظت می‌شوند؛ ۳- در حریم شهر تنها احداث ساختمان‌ها و تأسیساتی مجاز است که در طرح جامع یا هادی مجاز شناخته شده باشند؛ ۴- نظارت بر ساختمان‌ها و تأسیسات مجاز و حفاظت از حریم به استثنای شهرک‌های صنعتی به عهده‌ی شهرداری است.

بنابراین، برای حریم کلیه شهرها ویژگی‌های زیر در نظر گرفته شده است (بصیرت، ۱۳۹۰: ۳۱):

حدود آن با توجه به تعریف حریم تا شعاعی در نظر گرفته شود که هر نوع عملیات عمرانی و فعالیت‌های ساختمانی در آن، مستقیماً روی شهر مؤثر باشد؛

حریم شهر در مقیاس منطقه‌ای باید طوری تعیین و مشخص گردد که با حریم شهرهای مجاور تداخل نکرده و در حداکثر رشد خود، منطبق بر حوزه شهری بوده و تا ۵ سال آتی نیازی به تجدید نظر و تغییر نداشته باشد.

پیشینه تحقیق

مهم‌ترین تحقیقات صورت گرفته در زمین حریم می‌توان به مطالعات زیر اشاره کرد:

اکبری و دیگران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان «کاربست META-SWOT در برنامه‌ریزی و مدیریت صیانت و توسعه پایدار حریم کلان‌شهر تهران» به این نتیجه رسیدند که وزن منابع و توانایی‌های داخلی نسبت به اوزان منابع و توانایی‌های حریم پهنه جنوبی یکسان نیست، به طوری که عامل‌های مدیریت یکپارچه حریم، کمربند سبز و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ترتیب بیشترین اوزان را دارند که این نشان‌دهنده بالارزش بودن، تقلیدناپذیری و تناسب سازمانی نسبت به سایر عوامل در توسعه پایدار حریم پهنه جنوبی است. از این رو باید به این عوامل توجه ویژه‌ای کرد، همچنین از لحاظ اقدامات اجرایی معیارهای مدیریت یکپارچه حریم، کمربند سبز و نظام مدیریت منابع مالی، در اداره امور حریم باید در صدر قرار

گیرد. همچنین نتایج بررسی عوامل خارجی محیطی که نشان می‌دهد مؤلفه‌های مدیریت متفرق و تعارضات قانونی در زمینه حریم، زمین‌خواری و ساخت‌وسازهای غیرمجاز، تنوع موضوعی قوانین و اعمال آن‌ها توسط مجریان متعدد، نابودی باغات و پوشش گیاهی و کاهش تنوع زیستی، مخاطرات طبیعی و زیست‌محیطی بیشترین اوزان را در بین عوامل کلان محیطی در ارزیابی عوامل محیطی مؤثر خارج از کنترل سازمان (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی اجتماعی، تکنولوژیکی، بوم‌شناختی و قانونی) مؤثر بر فضای پهنه جنوبی حریم دارند. بحیرایی و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهشی «تحلیل راهبردی تحولات فضایی - کارکردی در پهنه حریم جنوبی پایتخت کلان‌شهر تهران» پرداخته و به این نتیجه رسیدند که گسترش فیزیکی کلان‌شهر تهران نه تنها موجب توسعه روستاهای اطراف نشده است بلکه خصوصاً در حاشیه‌های جنوب و جنوب غربی و جنوب شرقی موجب تخریب ثروت‌ها و سرمایه‌های طبیعی و نابودی و تخریب اراضی کشاورزی و نیز دگرگونی بافت و کالبد روستاها و محرومیت و نابسامانی شدیدی در دسترسی به خدمات زیر بنایی و رو بنایی در این مناطق شده است. افشار نیا و میرزاده (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان راهکارهای تعیین اندازه و سطح بهینه حریم شهرها در طرح جامع شهرهای کمتر از ۵۰ هزار نفر به این نتیجه رسیدند که متوسط حریم پیشنهادی در ۵۰ شهر مورد نظر، ۸.۱ برابر محدوده پیشنهادی بوده و در تعیین حریم شهر بیشتر مسائل اقتصادی و اندازه کمی حریم مدنظر، مورد توجه قرار گرفته است. اسدیگی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی «ضرورت توسعه میان افزا در مدیریت زمین پایدار حریم شهر تهران» به بررسی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد که مدیریت توسعه شهری تهران از نقش ممانعت از توسعه با تعیین کمربند سبز و همچنین نقش کنترل و هدایت توسعه با تعیین محدوده و حریم به صورت هم‌زمان بهره جسته است اما نتوانسته نقش خود را برای دستیابی به توسعه موزون به‌خوبی ایفا کند، بنابراین استفاده از رویکرد توسعه میان افزا در جهت مدیریت پایدار حریم و ممانعت از گسترش آتی آن می‌تواند راهکار بهینه باشد. از سایر مطالعات در زمینه حریم می‌توان به «ارزیابی علل و پیامدهای نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با تأکید بر الزامات طرح جامع شهر تهران» از ناصر مستوفی و قلمبردزفولی (۱۴۰۰)؛ «تدوین سناریوهای آینده اسکان غیررسمی پهنه جنوبی حریم کلان‌شهر تهران» از خان محمدی و همکاران (۱۴۰۰)؛ «تطبیق راهبردهای مدیریت صیانت بر توسعه پایدار حریم منطقه ۴ تهران با حریم مناطق کلان‌شهرهای توسعه‌یافته» از خانی اوشانی و دیگران (۱۳۹۹)؛ «چالش‌ها و راهبردهای نهادی مدیریت و توسعه پایدار حریم تهران» از بناء و دیگران (۱۳۹۸)؛ «ساماندهی حریم کلان‌شهر تهران در چارچوب مطالعه روابط متقابل میان اسکان جمعیت و اشتغال» از انوری (۱۳۹۷) اشاره کرد.

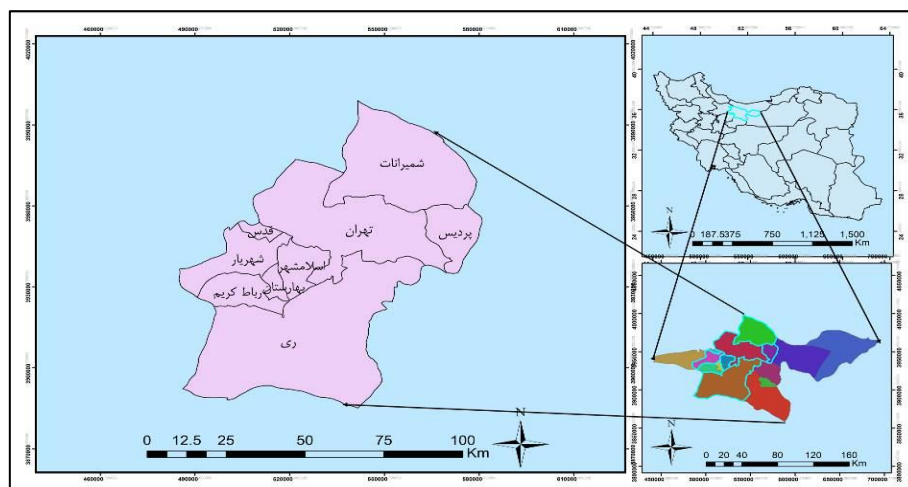
روش تحقیق

این تحقیق از نظر نوع تحقیق ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی است. از نظر ماهیت بر اساس روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با استفاده ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی

انجام شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک‌های تحلیل اثرات متقاطع، نرم‌افزار میک مک و غیره استفاده شده است. بعد از جمع‌آوری پیش‌ران‌ها (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریتی، زیست‌محیطی، کالبدی، حکمروایی خوب شهری) و متغیرهای آن‌ها با استفاده از نظرات خبرگان و اساتید دانشگاه‌ها در پرسشنامه‌ای به صورت مقایسه دوبه‌دویی اقدام گردید. در این روش جهت بررسی میزان تأثیر عوامل بر همدیگر از ماتریس متقاطع در اکسل استفاده شد. بعد از پر کردن این پرسشنامه در قالب اعداد ۰، ۱، ۲، ۳ ارزش‌گذاری گردید. بعد از این مرحله، اقدام به ورودی این داده‌ها به نرم‌افزار قدرتمند میک مک جهت بررسی این متغیرها گردید. با استفاده از خروجی این داده میزان متغیرهای تأثیرگذار و اثرپذیر از لحاظ مستقیم و غیرمستقیم مشخص شد.

شناخت محدوده

«گستره حریم پایتخت»، از شرق به شهرستان دماوند و از جنوب شرق به شهرستان‌های پاکدشت و ورامین در استان تهران می‌رسد، این گستره از جنوب با استان قم، از جنوب غرب با استان مرکزی، از غرب با شهرستان ملارد و استان تازه تأسیس البرز و از شمال با استان مازندران هم‌مرز است. مساحت «گستره حریم پایتخت»، کمتر از ۶۰۰۰ کیلومتر مربع است که، در سال ۱۳۸۶، متشکل از شهرستان‌های تهران، شمیرانات، ری، شهریار، رباط‌کریم و اسلام‌شهر بوده است؛ در سال ۱۳۸۸، با خریدتر و کوچک‌تر شدن تقسیمات کشوری در جانب غربی، شهرستان قدس هم به فهرست شهرستان‌های درون این گستره، اضافه شده است؛ و در سال ۱۳۸۹، بخشی از شهرستان رباط‌کریم منفک شده و با نام شهرستان بهارستان در این گستره جای گرفته است. در نهایت، ۲۶ شهر (اسلامشهر، اندیشه، باغستان، باقرشهر، بومهن، پردیس، پرند، چهاردانگه، حسن‌آباد، رباط‌کریم، شاهد شهر، شهریار، صالح‌آباد، صبا شهر، فردوسی، فشم، قدس، کهریزک، گلستان، لواسان، نسیم شهر، نصیرآباد، وحیدیه، پرند، صبا شهر، جاجرود و شمشک) در «گستره حریم پایتخت»، قرار دارند. تعداد این شهرها در ۹ شهرستان واقع گردیده است که در نقشه شماره یک مشخص شده است (نقشه ۱).

نقشه شماره ۱: منبع: اداره حریم کلان شهر تهران، ترسیم، نگارندگان

یافته‌های پژوهش

تحلیل کلی محیط سیستم

در این بخش بعد از شناسایی ۷۰ متغیر در ۷ حوزه به‌عنوان روندهای تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، سپس با استفاده از نرم‌افزار میک مک (MICMAC) روندهای تأثیر بر وضعیت آینده حریم پایتخت مورد ارزیابی قرار گرفتند. بر اساس این ارزیابی، ابعاد ماتریس بر اساس روندها، $۷۰ * ۷۰$ می‌باشد که در ۷ حوزه (مدیریتی، اقتصادی، حکم‌روایی خوب شهری، زیست‌محیطی، سیاسی، کالبدی و اجتماعی) تنظیم شده است به‌این ترتیب که خبرگان قضاوت خود را در مورد تأثیر هر یک از عوامل مندرج در سطر بر تمامی عوامل ستون درج شده بودند در قالب اعداد ۰ تا ۳ بیان کردند، به‌این ترتیب که عدد صفر = بدون تأثیر، عدد یک = تأثیر کم، عدد دو = تأثیر متوسط و عدد سه = تأثیر زیاد بود. اجماع نظرات در خانه‌های مربوطه قرار داده شده و مجموع اعداد هر سطر، بیان‌گر جمع فعال و مجموع داده‌های هر ستون بیان‌گر جمع غیرفعال می‌باشد. در جدول ۳ بر اساس اثرات متقاطع، تعداد ۷۰ رابطه بدون تأثیر؛ ۶۶۲ رابطه دارای تأثیرگذاری کم؛ ۴۰۶۵ رابطه دارای تأثیرگذاری نسبتاً قوی و در نهایت ۱۰۳ رابطه دارای تأثیرگذاری قوی بوده است. میزان درجه پرشدگی آن ۹۸.۵۷ درصد است. این مقدار نشان‌دهنده میزان تأثیر زیاد و پراکنده روندهای مدیریت یکپارچه حریم پایتخت بر همدیگر می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس تأثیرات متقابل (تحلیل ساختاری)

مقدار	روندها
۷۰	ابعاد ماتریس
۲	تعداد تکرار
۷۰	تعداد صفر
۶۶۲	تعداد یک
۴۰۶۵	تعداد دو
۱۰۳	تعداد سه
۴۸۳۰	مجموع
۹۸.۵۷	درجه پرشدگی

از سوی دیگر ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالایی پرسشنامه و پاسخ‌های آن است (جدول ۲).

جدول ۲. درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

تأثیرپذیری	تأثیرگذاری	چرخش
95%	94%	1
100%	100%	2

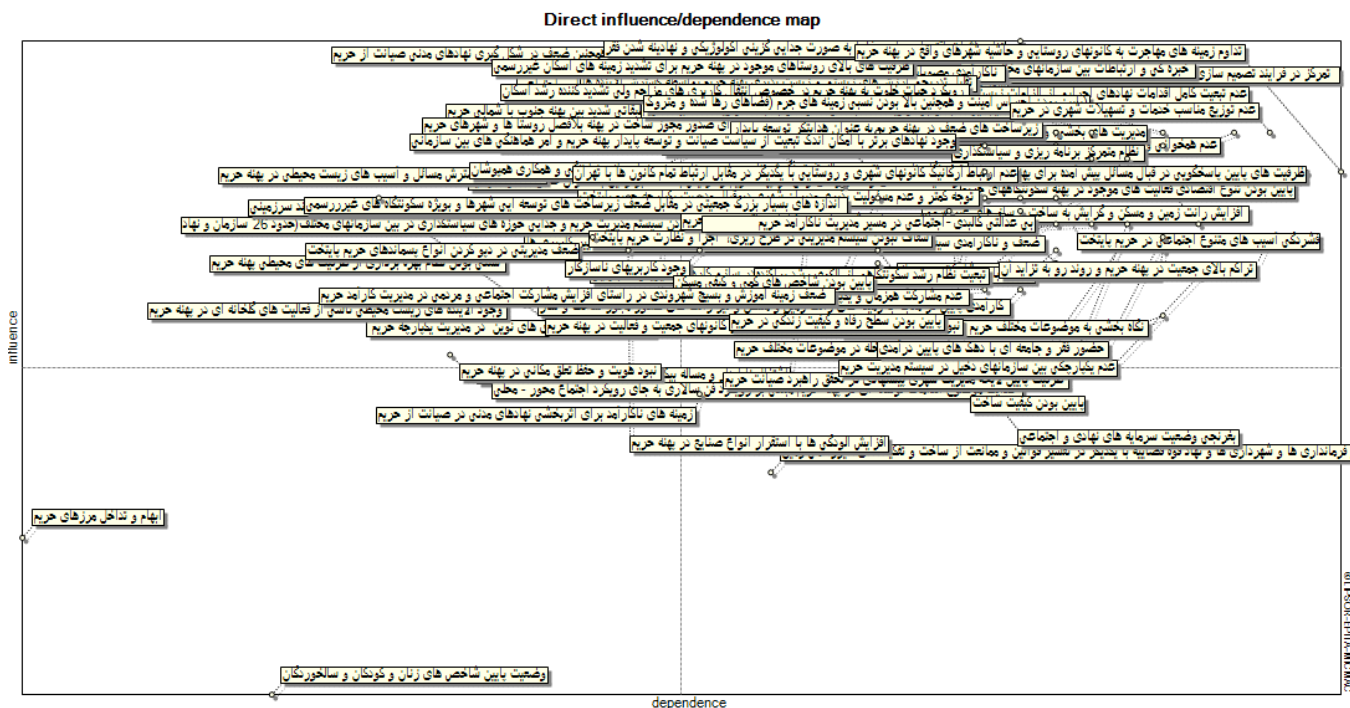
در جدول ۵ وضعیت هر یک از متغیرها به صورت فشرده خلاصه شده است که در ۳ دسته متغیر قابل شناسایی هستند.

جدول ۳. متغیرهای قابل شناسایی

متغیرها	توضیحات
متغیرهای اثرگذار	در این نوع متغیرها، درصد اثرگذاری بسیار بالاتر از اثرپذیری است
متغیرهای دوجویی	این متغیرها دارای اثرگذاری بالا و اثرپذیری بالا هستند و هر عملی بر روی این متغیرها، بر روی سایر متغیرها نیز واکنش و تغییری را ایجاد خواهد کرد.
متغیرهای تنظیمی	این نوع متغیرها حالت تنظیمی داشته و گاهی به عنوان اهرمی ثانویه عمل می‌کنند. همچنین این متغیرها قابلیت ارتقاء به متغیرهای تأثیرگذار، تعیین کننده و یا متغیرهای دوجویی هستند.
متغیرهای اثرپذیر	این متغیر از اثرپذیری بسیار بالا و اثرگذاری بسیار پایین در سیستم برخوردار است.
متغیرهای مستقل	این متغیر از لحاظ اثرگذاری و اثرپذیری در سطح پایینی قرار دارند که به همین خاطر به عنوان متغیرهای مستقل نامیده می‌شوند

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

قابل ذکر است وضعیت هر کدام از روندهای موردسنجش بر اساس نوع متغیر در نمودار شماره (۲) نشان داده شده است.

شکل ۱. پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم متغیرها

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

نتایج کلی شکل ۱ به صورت کامل در جدول ۴ نشان داده است.

جدول ۴. نحوه توزیع متغیرها بر اساس طبقه‌بندی آنها

متغیرها	طبقه‌بندی	متغیرها
متغیرهای اجتماعی	اجتماعی	متغیرهای اجتماعی
تأثیرگذار	اقتصادی	تأثیرگذار
زیست‌محیطی	زیست‌محیطی	زیست‌محیطی

فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم		
حکمروایی	-	متغیرهای مستقل
خوب شهری		
سیاسی	-	
مدیریتی	عدم به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین در مدیریت یکپارچه	
کالبدی	نبود الگویی برای هدایت و ساماندهی سیما و منظر کانون‌های جمعیتی و فعالیتی در پهنه حریم	
اجتماعی	وضعیت پایین سلامت اجتماعی برای حضور زنان، کودکان و سالخوردگان در حریم	
اقتصادی	-	
زیست‌محیطی	-	
حکمروایی	-	
خوب شهری		
سیاسی	-	متغیرهای تأثیرپذیر
مدیریتی	ابهام و تداخل مرزهای حریم	
کالبدی	-	
اجتماعی	-	
اقتصادی	-	
زیست‌محیطی	-	
حکمروایی	-	
خوب شهری		
سیاسی	-	
مدیریتی	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم	
کالبدی	-	متغیرهای دووجهی
اجتماعی	پایین بودن سطح رفاه و کیفیت زندگی در حریم، تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن، تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم، فشردگی آسیب‌های متنوع اجتماعی در حریم پایتخت، پایین بودن احساس امنیت و همچنین بالا بودن نسبی زمینه‌های جرم (فضاهای رهاشده و متروک)، افزایش دوگانگی و جدایی‌گزینی اجتماعی، عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم، وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم، ضعف زمینه آموزش و بسیج شهروندی در راستای افزایش مشارکت اجتماعی و مردمی در مدیریت کارآمد حریم، بغرنجی وضعیت سرمایه‌های نهادی و اجتماعی، بی‌عدالتی کالبدی - اجتماعی در مسیر مدیریت ناکارآمد حریم	
اقتصادی	افزایش رانت زمین و مسکن و گرایش به ساخت‌وسازهای غیررسمی، پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم، پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم، وجود انگیزه‌های قوی برای شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها برای صدور مجوز ساخت در پهنه بلافصل روستاها و شهرهای حریم، زیرساخت‌های اقتصادی ضعیف در پهنه حریم به عنوان هدایتگر توسعه پایدار، فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم، بطنی بودن تغییر شاخص‌های توسعه وضعیت اقتصادی و خانوارهای واقع در پهنه حریم و گرایش به تسلط بر زمین به عنوان عامل اصلی سرمایه	
زیست‌محیطی	تهدید عرصه‌های باارزش زیست‌محیطی واقع در پهنه حریم، سستی بودن نظام بهره‌برداری از ظرفیت‌های محیطی پهنه حریم، کارآمدی پایین سیاست‌گذارها در مقابله با رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز، عدم تبعیت کامل اقدامات نهادهای اجرایی از الزامات زیست‌محیطی، تقلیل تدریجی ارزش‌های زیستی و زیست‌پذیری پهنه حریم به واسطه گسترش آلاینده‌ها	

حکروایی خوب شهری	<p>هدایت موضوع اقدامات توسعه‌ای در پهنه حریم مبتنی بر رویکرد فن‌سالاری به جای رویکرد اجتماع‌محور - محلی، عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی، ظرفیت‌های پایین پاسخگویی در قبال مسائل پیش آمده برای پهنه حریم، کارایی و اثربخشی پایین اقدامات نهادی-مدیریتی در تحقق راهبرد صیانت، سود مبنای بودن صرف اقدامات و برنامه‌های مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی-اجتماعی، توجه کمتر و عدم مسئولیت‌پذیری مدیران شهری در قبال مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، شفاف نبودن سیستم مدیریتی در طرح‌ریزی، اجرا و نظارت حریم پایتخت، ناکارآمدی مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری در تحقق راهبرد صیانت، ظرفیت پایین لایحه مدیریت شهری پیشنهادی در تحقق راهبرد صیانت حریم</p>
سیاسی	<p>کارآمدی پایین سیاست‌گذارها در مقابله با رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز، عدم یکپارچگی در سازمان‌های دخیل در سیستم سیاست‌گذاری حریم، عدم مشارکت هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه، ضعف ثبات مدیریتی-سیاستی در پهنه حریم و تغییرات دفعی در سازوکارهای مدیریتی - اجرایی، فرایند تصمیم‌گیری مبتنی بر اولویت‌های بخشی-سازمانی به جای اولویت‌های پهنه حریم، تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر، نظام متمرکز برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، وجود نهادهای برتر با امکان اندک تبعیت از سیاست صیانت و توسعه پایدار پهنه حریم و امر هماهنگی‌های بین سازمانی، نگاه مدیریتی-سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد حیات خلوت به پهنه حریم در خصوص انتقال کاربری‌های مزاحم، تفرق نگرش‌های سیاسی-جناحی به عنوان مانع هماهنگی و همکاری همپوشان</p>
مدیریتی	<p>عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه‌ای، تمرکز در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم، عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها، نگاه بخشی به موضوعات مختلف حریم توسط سازمان‌های ذی‌مدخل، ضعف و ناکارآمدی سیستم نظارت و کنترل و نبود بسترهای فنی قوی برای کنترل دقیق وضعیت تغییر کاربری‌ها، مدیریت‌های بخشی، وجود ۲۶ شهر با ۲۶ حریم به جای یک حریم ۲۶ شهر، چابک نبودن سیستم مدیریت حریم و جدایی حوزه‌های سیاست‌گذاری در بین سازمان‌های مختلف، ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم</p>
کالبدی	<p>عدم ارتباط ارگانیک کانون‌های شهری و روستایی با یکدیگر در مقابل ارتباط تمام کانون‌ها با تهران، تبعیت نظام رشد سکونتگاهی از الگوی رشد پراکنده، اندازه‌های بسیار بزرگ جمعیتی در مقابل ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی، پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن، گرایش به رشد افقی در تمامی شهرها و روستاهای واقع در پهنه حریم، پایین بودن کیفیت ساخت، ظرفیت‌های بالای روستاهای موجود در پهنه حریم برای تشدید زمینه‌های اسکان غیررسمی</p>
اجتماعی	-
اقتصادی	اشتغال ناپایدار و مسئله بیکاری در سکونتگاه‌های واقع در پهنه حریم
زیست‌محیطی	<p>افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم، ضعف مدیریتی در دپو کردن انواع پسماندها در پهنه حریم پایتخت، گازهای گلخانه‌ای</p>
متغیرهای تنظیمی	حکروایی خوب شهری
سیاسی	-
مدیریتی	<p>عدم همکاری و همپوشانی فعالیت‌های سازمان مسکن و استاندارد و فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها و نهاد قوه قضاییه با یکدیگر در تفسیر قوانین و ممانعت از ساخت و تفکیک‌های غیررسمی زمین</p>
کالبدی	وجود کاربری‌های ناسازگار، زمینه‌های ناکارآمد برای اثربخشی نهادهای مدنی در صیانت از حریم

تحلیل متغیرهای فوق، نشان‌دهنده این است که بیشتر روندهای مؤثر بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت از نوع متغیرهای دوجهی می‌باشد یعنی هم تأثیرگذار هستند و هم تأثیرپذیر. همچنین بر اساس شکل ۱، صفحه پراکندگی متغیرهای اثرگذار بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت نشان می‌دهد که وضعیت حریم پایتخت از لحاظ مدیریت یکپارچه در وضعیت ناپایداری قرار دارد.

میزان اثرپذیری و اثرگذاری روندها بر یکدیگر

آنچه از مقایسات تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم به دست آمده، نشان می‌دهد که متغیرهای فوق با کمترین تغییرات و جابجایی در ارزیابی تأثیرات غیرمستقیم متغیرها تکرار شده‌اند؛ بنابراین، در جدول ۵ نیز به بررسی متغیرهای مستقیم و غیرمستقیم از لحاظ میزان اثرپذیری و اثرگذاری پرداخته شده است.

جدول ۵. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها از لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرپذیری غیرمستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرپذیری غیرمستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرپذیری غیرمستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرپذیری غیرمستقیم
15	4	15	7	15	4	15	7
تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم	تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم	تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم	تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم
15	3	15	5	15	3	15	6
تمرکز در فرایند تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم	پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم	تمرکز در فرایند تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم	پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم	تمرکز در فرایند تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم	پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم	تمرکز در فرایند تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم	پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم
15	2	15	2	15	2	15	2
ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم	فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم
15	2	15	2	15	2	15	2
فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم	فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم
15	1	15	1	15	1	15	1
وجود انگیزه‌های قوی برای شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها برای صدور مجوز ساخت در پهنه بلافصل روستاها و شهرهای حریم	عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی-اجتماعی	وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	وجود انگیزه‌های قوی برای شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها برای صدور مجوز ساخت در پهنه بلافصل روستاها و شهرهای حریم	عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی-اجتماعی	وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها
15	0	15	1	15	0	15	1
سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها	ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین	نگاه مدیریتی-سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد	ارتباطات بین	سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها	ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین	نگاه مدیریتی-سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد	ارتباطات بین

	مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی-اجتماعی	سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	حیات خلوت به پهنه حریم در خصوص انتقال کاربری‌های مزاحم	سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم	سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم
7	نگاه مدیریتی-سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد حیات خلوت به پهنه حریم در خصوص انتقال کاربری‌های مزاحم	15 1	15 1	15 0	15 0
	ظرفیت‌های بالای روستاهای موجود در پهنه حریم برای تشدید زمینه‌های اسکان غیررسمی	15 1	15 1	15 0	15 0
8	ظرفیت‌های بالای روستاهای موجود در پهنه حریم برای تشدید زمینه‌های اسکان غیررسمی	15 1	15 1	15 0	15 0
	ناکارآمدی مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری در تحقق راهبرد صیانت	15 0	15 0	14 9	14 9
9	ناکارآمدی مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری در تحقق راهبرد صیانت	15 0	15 0	14 9	14 9
	عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه‌ای	14 9	14 9	14 9	14 9
10	عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه‌ای	14 9	14 9	14 9	14 9
	عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	14 9	14 9	14 9	14 9
11	عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	14 9	14 9	14 9	14 9
	کارایی و اثربخشی پایین اقدامات نهادی-مدیریتی در تحقق راهبرد صیانت	14 9	14 9	14 9	14 9
12	کارایی و اثربخشی پایین اقدامات نهادی-مدیریتی در تحقق راهبرد صیانت	14 9	14 9	14 9	14 9
	عدم تبعیت کامل اقدامات نهادی اجرایی از الزامات زیست‌محیطی	14 9	14 9	14 9	14 9
13	عدم تبعیت کامل اقدامات نهادی اجرایی از الزامات زیست‌محیطی	14 9	14 9	14 9	14 9
	تقلیل تدریجی ارزش‌های زیستی و زیست‌پذیری پهنه حریم به‌واسطه گسترش آلاینده‌ها	14 9	14 9	14 9	14 9
14	تقلیل تدریجی ارزش‌های زیستی و زیست‌پذیری پهنه حریم به‌واسطه گسترش آلاینده‌ها	14 9	14 9	14 9	14 9
	مدیریت‌های بخشی، وجود ۲۶ شهر با ۲۶ حریم به جای یک حریم	14 8	14 9	14 9	14 9
14	مدیریت‌های بخشی، وجود ۲۶ شهر با ۲۶ حریم به جای یک حریم	14 8	14 9	14 9	14 9

۲۶ شهر		اولویت‌های پهنه حریم		حریم به واسطه گسترش آلاینده‌ها	
14 8	هدایت موضوع اقدامات توسعه‌ای در پهنه حریم مبتنی بر رویکرد فن‌سالاری به جای رویکرد اجتماع‌محور - محلی	14 9	عدم همخوانی و تفکیک وظایف حوزه شهرداری‌ها با وظایف ملاک عمل فرمانداری‌ها و بخشداری‌ها	14 9	فرایند تصمیم‌گیری مبتنی بر اولویت‌های بخشی-سازمانی به جای اولویت‌های پهنه حریم
14 8	ظرفیت پایین لایحه مدیریت شهری پیشنهادی در تحقق راهبرد صیانت حریم	14 9	عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه ای	14 9	پایین بودن احساس امنیت و همچنین بالا بودن نسبی زمینه‌های جرم (فضاهای رهاشده و متروک)
14 8	تبعیت نظام رشد سکونتگاهی از الگوی رشد پراکنده	14 9	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم	14 9	عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم
14 7	شفاف نبودن سیستم مدیریتی در طرح‌ریزی، اجرا و نظارت حریم پایتخت	14 8	زیرساخت‌های ضعف در پهنه حریم به عنوان هدایتگر توسعه پایدار	14 8	مدیریت‌های بخشی، وجود ۲۶ شهر با ۲۶ حریم به جای یک حریم ۲۶ شهر
14 7	فرایند تصمیم‌گیری مبتنی بر اولویت‌های بخشی-سازمانی به جای اولویت‌های پهنه حریم	14 8	سنتی بودن نظام بهره‌برداری از ظرفیت‌های محیطی پهنه حریم	14 8	افزایش رانت زمین و مسکن و گرایش به ساخت‌وسازهای غیررسمی
14 7	وجود نهادهای برتر با امکان اندک تبعیت از سیاست صیانت و توسعه پایدار پهنه حریم و امر هماهنگی‌های بین سازمانی	14 8	افزایش رانت زمین و مسکن و گرایش به ساخت‌وسازهای غیررسمی	14 8	زیرساخت‌های ضعف در پهنه حریم به عنوان هدایتگر توسعه پایدار
14 6	زیرساخت‌های ضعف در پهنه حریم به عنوان هدایتگر توسعه پایدار	14 8	تعدد نگاه‌های مدیریتی و مساله تفرق نگرش‌های سیاسی-جناحی به عنوان مانع هماهنگی و همکاری همپوشان	14 8	سنتی بودن نظام بهره‌برداری از ظرفیت‌های محیطی پهنه حریم
14 6	ضعف ثبات مدیریتی-سیاستی در پهنه حریم و تغییرات دفعی در سازوکارهای مدیریتی - اجرایی	14 8	مدیریت‌های بخشی، وجود ۲۶ شهر با ۲۶ حریم به جای یک حریم ۲۶ شهر	14 8	تعدد نگاه‌های مدیریتی و مساله تفرق نگرش‌های سیاسی-جناحی به عنوان مانع هماهنگی و همکاری همپوشان
14 6	کارایی و اثربخشی پایین اقدامات نهادی-مدیریتی در تحقق راهبرد صیانت پایدار پهنه حریم و امر	14 7	وجود نهادهای برتر با امکان اندک تبعیت از سیاست صیانت و توسعه پایدار پهنه حریم و امر	14 7	وجود نهادهای برتر با امکان اندک تبعیت از سیاست صیانت و توسعه پایدار پهنه حریم و امر

همانگی‌های بین سازمانی		همانگی‌های بین سازمانی	
24	تبعیت نظام رشد سکونتگاهی از الگوی رشد پراکنده	14 7	تقلیل تدریجی ارزش‌های زیستی و زیست‌پذیری پهنه حریم به‌واسطه گسترش آلاینده‌ها
25	بطئی بودن تغییر شاخص‌های توسعه وضعیت اقتصادی و خانوارهای واقع در پهنه حریم و گرایش به تسلط بر زمین به عنوان عامل اصلی سرمایه	14 6	تبعیت نظام رشد سکونتگاهی از الگوی رشد پراکنده
26	پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم	14 6	ضعف ثبات مدیریتی - سیاستی در پهنه حریم و تغییرات دفعتی در سازوکارهای مدیریتی - اجرایی
27	توجه کمتر و عدم مسئولیت‌پذیری مدیران شهری در قبال مدیریت یکپارچه حریم پایتخت	14 6	بی‌عدالتی کالبدی - اجتماعی در مسیر مدیریت ناکارآمد حریم
28	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم	14 6	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم
29	تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم	14 6	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم
30	پایین بودن سطح رفاه و کیفیت زندگی در حریم	14 5	وجود انگیزه‌های قوی برای شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها برای صدور مجوز ساخت در پهنه بلافصل روستاها و شهرهای حریم
31	تهدید عرصه‌های باارزش زیست‌محیطی واقع در پهنه حریم	14 5	تهدید عرصه‌های باارزش زیست‌محیطی واقع در پهنه حریم
31	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم	14 4	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم
31	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم	14 5	سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی - اجتماعی
31	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم	14 5	سود مینا بودن صرف اقدامات و برنامه‌ها مداخله‌ای به جای تأکید بر مؤلفه‌های عدالت فضایی - اجتماعی

32	ظرفیت‌های پایین پاسخگویی در قبال مسائل پیش آمده برای پهنه حریم	14 3	کارآمدی پایین در مقابله با زمینه‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز	14 5	ضعف زمینه آموزش و بسیج شهروندی در راستای افزایش مشارکت اجتماعی و مردمی در مدیریت کارآمد حریم	14 4	وجود انگیزه‌های قوی برای شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها برای صدور مجوز ساخت در پهنه بلافصل روستاها و شهرهای حریم
33	روند تدریجی گسترش مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی در پهنه حریم	14 3	تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر	14 5	نبود الگویی برای هدایت و ساماندهی سیما و منظر کانون‌های جمعیت و فعالیت در پهنه حریم	14 4	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم
34	پایین بودن میزان سرمایه‌گذاری در تقویت زیرساخت‌های مدیریت فراگیر و هوشمند سرزمینی	14 3	عدم ارتباط ارگانیک کانون‌های شهری و روستایی با یکدیگر در مقابل ارتباط تمام کانون‌ها با تهران	14 5	فشردگی آسیب‌های متنوع اجتماعی در حریم پایتخت	14 3	عدم ارتباط ارگانیک کانون‌های شهری و روستایی با یکدیگر در مقابل ارتباط تمام کانون‌ها با تهران
35	عدم ارتباط ارگانیک کانون‌های شهری و روستایی با یکدیگر در مقابل ارتباط تمام کانون‌ها با تهران	14 3	گرایش به رشد افقی در تمامی شهرها و روستاهای واقع در پهنه حریم	14 5	ظرفیت‌های پایین پاسخگویی در قبال مسائل پیش آمده برای پهنه حریم	14 3	گرایش به رشد افقی در تمامی شهرها و روستاهای واقع در پهنه حریم
36	نبود الگویی برای هدایت و ساماندهی سیما و منظر کانون‌های جمعیت و فعالیت در پهنه حریم	14 3	عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه ای	14 3	پایین بودن میزان سرمایه‌گذاری در تقویت زیرساخت‌های مدیریت فراگیر و هوشمند سرزمینی	14 3	عدم انطباق قلمروهای سیاسی اداری با قلمروهای شهری-منطقه ای
37	ضعف زمینه آموزش و بسیج شهروندی در راستای افزایش مشارکت اجتماعی و مردمی در مدیریت کارآمد حریم	14 3	تمرکز در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم	14 3	روند تدریجی گسترش مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی در پهنه حریم	14 3	تعدد نگاه‌های مدیریتی و مساله تفرق نگرش‌های سیاسی-جناحی به عنوان مانع هماهنگی و همکاری همپوشان
38	فشردگی آسیب‌های متنوع اجتماعی در حریم پایتخت	14 3	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم	14 3	عدم ارتباط ارگانیک کانون‌های شهری و روستایی با یکدیگر در مقابل ارتباط تمام کانون‌ها با تهران	14 3	ظرفیت‌های پایین پاسخگویی در قبال مسائل پیش آمده برای پهنه حریم
39	چابک نبودن سیستم مدیریت حریم و جدایی حوزه‌های سیاست‌گذاری در بین سازمان‌های مختلف	14 2	ظرفیت‌های پایین پاسخگویی در قبال مسائل پیش آمده برای پهنه حریم	14 3	پایین بودن کیفیت ساخت	14 3	پایین بودن درجه مشارکت نهادی و سرمایه اقتصادی بین نهادهای مختلف و همچنین ضعف در شکل‌گیری نهادهای مدنی صیانت از حریم

40	عدم به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین در مدیریت یکپارچه حریم	14 2	توجه کمتر و عدم مسئولیت‌پذیری مدیران شهری در قبال مدیریت یکپارچه حریم پایتخت	14 3	گرایش به رشد افقی در تمامی شهرها و روستاهای واقع در پهنه حریم	14 4	توجه کمتر و عدم مسئولیت‌پذیری مدیران شهری در قبال مدیریت یکپارچه حریم پایتخت
41	گرایش به رشد افقی در تمامی شهرها و روستاهای واقع در پهنه حریم	14 2	عدم مشارکت هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه	14 3	چابک نبودن سیستم مدیریت حریم و جدایی حوزه‌های سیاست‌گذاری در بین سازمان‌های مختلف	14 4	پایین بودن سطح رفاه و کیفیت زندگی در حریم
42	پایین بودن کیفیت ساخت	14 2	نگاه مدیریتی- سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد حیات خلوت به پهنه حریم در خصوص انتقال کاربری‌های مزاحم	14 3	عدم به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین در مدیریت یکپارچه حریم	14 3	تمرکز در فرایند تصمیم سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم
43	اشتغال ناپایدار و مساله بیکاری در سکونتگاه‌های واقع در پهنه حریم	14 1	تعدد نگاه‌های مدیریتی و مساله تفرق نگرش‌های سیاسی-جناحی به عنوان مانع هماهنگی و همکاری همپوشان	14 3	نظام متمرکز برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در پهنه حریم	14 3	عدم مشارکت هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه
44	شفاف نبودن سیستم مدیریتی در طرح‌ریزی، اجرا و نظارت حریم پایتخت	14 1	اندازه‌های بسیار بزرگ جمعیتی در مقابل ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی	14 3	ظرفیت پایین لایحه مدیریت شهری پیشنهادی در تحقق راهبرد صیانت حریم	14 3	نگاه مدیریتی- سیاسی محدوده‌کننده با رویکرد حیات خلوت به پهنه حریم در خصوص انتقال کاربری‌های مزاحم
45	ظرفیت پایین لایحه مدیریت شهری پیشنهادی در تحقق راهبرد صیانت حریم	14 1	ظرفیت‌های بالای روستاهای موجود در پهنه حریم برای تشدید زمینه‌های اسکان غیررسمی	14 3	اندازه‌های بسیار بزرگ جمعیتی در مقابل ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی	14 3	ظرفیت‌های بالای روستاهای موجود در پهنه حریم برای تشدید زمینه‌های اسکان غیررسمی
46	نظام متمرکز برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در پهنه حریم	14 1	پایین بودن سطح رفاه و کیفیت زندگی در حریم	14 3	شفاف نبودن سیستم مدیریتی در طرح‌ریزی، اجرا و نظارت حریم پایتخت	14 3	اندازه‌های بسیار بزرگ جمعیتی در مقابل ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی
47	اندازه‌های بسیار بزرگ جمعیتی در مقابل ضعف زیرساخت‌های توسعه‌ای شهرها و به‌ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی	14 1	پایین بودن کیفیت ساخت	14 2	اشتغال ناپایدار و مساله بیکاری در سکونتگاه‌های واقع در پهنه حریم	14 2	پایین بودن کیفیت ساخت
48	بی‌عدالتی کالبدی - اجتماعی در مسیر مدیریت ناکارآمد حریم	14 1	فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم	14 1	بی‌عدالتی کالبدی - اجتماعی در مسیر مدیریت ناکارآمد حریم	14 1	فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم

49	هدایت موضوع اقدامات توسعه‌ای در پهنه حریم مبتنی بر رویکرد فن‌سالاری به جای رویکرد اجتماع‌محور - محلی	14 0	عدم تبعیت کامل اقدامات نهادهای اجرایی از الزامات زیست‌محیطی	14 0	ضعف مدیریتی در دپو کردن انواع پسماندهای حریم پایتخت	14 1	بفرنجی وضعیت سرمایه‌های نهادی و اجتماعی	14 0
50	ضعف مدیریتی در دپو کردن انواع پسماندهای حریم پایتخت	14 0	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	14 0	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	14 0	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	14 0
51	تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن	14 0	ضعف زمینه آموزش و بسیج شهروندی در راستای افزایش مشارکت اجتماعی و مردمی در مدیریت کارآمد حریم محلی	14 0	هدایت موضوع اقدامات توسعه‌ای در پهنه حریم مبتنی بر رویکرد فن‌سالاری به جای رویکرد اجتماع‌محور - محلی	14 0	ضعف زمینه آموزش و بسیج شهروندی در راستای افزایش مشارکت اجتماعی و مردمی در مدیریت کارآمد حریم محلی	14 0
52	افزایش دوگانگی و جدایی‌گزینی اجتماعی	14 0	بفرنجی وضعیت سرمایه‌های نهادی و اجتماعی	14 0	افزایش دوگانگی و جدایی‌گزینی اجتماعی	14 0	عدم تبعیت کامل اقدامات نهادهای اجرایی از الزامات زیست‌محیطی	14 0
53	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی	13 9	افزایش رانت زمین و مسکن و گرایش به ساخت‌وسازهای غیررسمی	13 9	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی	14 0	افزایش رانت زمین و مسکن و گرایش به ساخت‌وسازهای غیررسمی	13 9
54	افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم	13 9	تهدید عرصه‌های بارزش زیست‌محیطی واقع در پهنه حریم	13 9	ضعف ثبات مدیریتی - سیاستی در پهنه حریم و تغییرات دفعتی در سازوکارهای مدیریتی - اجرایی	13 9	تهدید عرصه‌های بارزش زیست‌محیطی واقع در پهنه حریم	13 9
55	ضعف ثبات مدیریتی - سیاستی در پهنه حریم و تغییرات دفعتی در سازوکارهای مدیریتی - اجرایی	13 9	چابک نبودن سیستم مدیریت حریم و جدایی حوزه‌های سیاست‌گذاری در بین سازمان‌های مختلف	13 8	بفرنجی وضعیت سرمایه‌های نهادی و اجتماعی	13 9	اشتغال ناپایدار و مساله بیکاری در سکونتگاه‌های واقع در پهنه حریم	13 8
56	وجود کاربری‌های ناسازگار	13 9	اشتغال ناپایدار و مساله بیکاری در سکونتگاه‌های واقع در پهنه حریم	13 8	وجود کاربری‌های ناسازگار	13 9	چابک نبودن سیستم مدیریت حریم و جدایی حوزه‌های سیاست‌گذاری در بین سازمان‌های مختلف	13 8
57	بفرنجی وضعیت سرمایه‌های نهادی و اجتماعی	13 9	عدم همکاری و همپوشانی فعالیت‌های سازمان مسکن و استانداری و فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها و نهاد قوه قضاییه با یکدیگر در تفسیر قوانین و ممانعت از ساخت و تفکیک‌های	13 7	افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم	13 9	عدم همکاری و همپوشانی فعالیت‌های سازمان مسکن و استانداری و فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها و نهاد قوه قضاییه با یکدیگر در تفسیر قوانین و ممانعت از ساخت و تفکیک‌های	13 7

غیررسمی زمین		غیررسمی زمین	
58	ضعف و ناکارآمدی سیستم نظارت و کنترل و نبود بسترهای فنی قوی برای کنترل دقیق وضعیت تغییر کاربری‌ها	13	پایین بودن میزان سرمایه‌گذاری در تقویت زیرساخت‌های مدیریت فراگیر و هوشمند سرزمینی
13	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	13	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن
8	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	8	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن
5	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	5	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن
59	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	13	سنجی بودن نظام بهره‌برداری از ظرفیت‌های محیطی پهنه حریم
13	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	13	سنجی بودن نظام بهره‌برداری از ظرفیت‌های محیطی پهنه حریم
8	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	8	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن
5	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن	5	پایین بودن شاخص‌های کمی و کیفی مسکن
60	عدم یکپارچگی بین سازمان‌های دخیل در سیستم مدیریت حریم	13	وجود کاربری‌های ناسازگار
13	عدم یکپارچگی بین سازمان‌های دخیل در سیستم مدیریت حریم	13	عدم یکپارچگی بین سازمان‌های دخیل در سیستم مدیریت حریم
5	عدم یکپارچگی بین سازمان‌های دخیل در سیستم مدیریت حریم	5	عدم یکپارچگی بین سازمان‌های دخیل در سیستم مدیریت حریم
61	کارآمدی پایین در مقابله با زمین‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز	13	زمین‌های ناکارآمد برای اثربخشی نهادهای مدنی در صیانت از حریم
13	کارآمدی پایین در مقابله با زمین‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز	13	کارآمدی پایین در مقابله با زمین‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز
5	کارآمدی پایین در مقابله با زمین‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز	5	کارآمدی پایین در مقابله با زمین‌های رانت زمین و مسکن و نیز رانت‌های صدور مجوز ساخت‌وساز
62	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه	13	عدم به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین در مدیریت یکپارچه حریم
13	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه	13	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه
4	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه	4	عدم مشارکت‌جویی از NGO ها و سازمان‌های غیردولتی هم‌زمان و یکپارچه نهادهای مدنی، خصوصی و دولتی به‌طور یکپارچه
63	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم	13	روند تدریجی گسترش مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی در پهنه حریم
13	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم	13	روند تدریجی گسترش مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی در پهنه حریم
3	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم	3	روند تدریجی گسترش مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی در پهنه حریم
64	نگاه بخشی به موضوعات مختلف حریم توسط سازمان‌های ذی‌مدخل	13	افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم
13	نگاه بخشی به موضوعات مختلف حریم توسط سازمان‌های ذی‌مدخل	13	افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم
2	نگاه بخشی به موضوعات مختلف حریم توسط سازمان‌های ذی‌مدخل	2	افزایش آلودگی‌ها با استقرار انواع صنایع در پهنه حریم
65	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم	13	ضعف مدیریتی در دیو کردن انواع پسماندهای حریم پایتخت
13	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم	13	ضعف مدیریتی در دیو کردن انواع پسماندهای حریم پایتخت
2	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم	2	ضعف مدیریتی در دیو کردن انواع پسماندهای حریم پایتخت
66	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم	12	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم
12	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم	12	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم
9	تنوع رویه‌های اقدام و مداخله در موضوعات مختلف حریم	9	وجود آلاینده‌های زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های گلخانه‌ای در پهنه حریم
67	زمین‌های ناکارآمد برای اثربخشی نهادهای مدنی در صیانت از حریم	12	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم
12	زمین‌های ناکارآمد برای اثربخشی نهادهای مدنی در صیانت از حریم	12	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم
7	زمین‌های ناکارآمد برای اثربخشی نهادهای مدنی در صیانت از حریم	7	نبود هویت و حفظ تعلق مکانی در پهنه حریم

68	عدم همکاری و همپوشانی فعالیت‌های سازمان مسکن و استانداری و فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها و نهاد قوه قضاییه با یکدیگر در تفسیر قوانین و ممانعت از ساخت و تفکیک‌های غیررسمی زمین	12	0	نبود الگویی برای هدایت و ساماندهی سیما و منظر کانون‌های جمعیت و فعالیت در پهنه حریم	12	5	عدم همکاری و همپوشانی فعالیت‌های سازمان مسکن و استانداری و فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها و نهاد قوه قضاییه با یکدیگر در تفسیر قوانین و ممانعت از ساخت و تفکیک‌های غیررسمی زمین
69	ابهام و تداخل مرزهای حریم	11	5	وضعیت پایین شاخص‌های زنان و کودکان و سالخوردگان	12	1	ابهام و تداخل مرزهای حریم
70	وضعیت پایین شاخص‌های زنان و کودکان و سالخوردگان	10	2	ابهام و تداخل مرزهای حریم	11	4	وضعیت پایین شاخص‌های زنان و کودکان و سالخوردگان

ماخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

با توجه به جدول ۶، روندهای مانند تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر، تمرکز در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم و ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم بیشترین اثرگذاری را در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت دارند. از سوی دیگر، متغیرهای که تأثیرپذیر هستند می‌توان به تداوم زمینه‌های مهاجرت به کانون‌های روستایی و حاشیه شهرهای واقع در پهنه حریم، پایین بودن تنوع اقتصادی فعالیت‌های موجود در پهنه سکونتگاه‌های حریم و تراکم بالای جمعیت در پهنه حریم و روند رو به تزاید آن و عدم توزیع مناسب خدمات و تسهیلات شهری در حریم اشاره کرد.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

کارگزاران برنامه‌ریز و مدیریت برای دستیابی به کارایی و اثربخشی مسائل و مشکلات در آینده، تلاش کرده‌اند سیستم مدیریتی و اداره متناظر با پیچیدگی و پویایی که در شهرها و حریم آن‌ها وجود دارد، ایجاد کنند تا از طریق آن بتوانند هدایت توسعه یکپارچه و منسجم و نیز رفع مسائل بفرنج این‌گونه فضاهای جغرافیایی در آینده اقدام کنند تا در عرصه‌های مختلف با اطمینان خاطر بیشتری برای دستیابی به آینده بهتر برنامه‌ریزی صورت بگیرد. بر همین مبنا، برنامه‌ریزی برای مدیریت یکپارچه حریم شهرها و شناخت بلندمدت آن در حیطه برنامه‌ریزی شهری از اهمیت خاصی برخوردار است. پژوهش حاضر، کلان‌روندهای مؤثر بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت را مورد بررسی قرار داده است. در این مطالعه از ۷۰ روند استفاده شده و برای تجزیه و تحلیل آن‌ها از تحلیل ساختاری، تحلیل تأثیر متقابل و میک مک استفاده شده است. بر اساس این ارزیابی، ابعاد ماتریس بر اساس روندها، $70 * 70$ می‌باشد که در ۷ حوزه مذکور تنظیم شده است. به این ترتیب که خبرگان قضاوت خود را در مورد تأثیر هر یک از عوامل مندرج در سطر بر تمامی عوامل که ستون درج شده بودند در قالب اعداد ۰ تا ۳ بیان کرد، به این ترتیب که ۰ = بدون تأثیر، ۱ = تأثیر کم، ۲ = تأثیر

متوسط و ۳= تأثیر زیاد بود. اجماع نظرات در خانه‌های مربوطه قرار داده‌شده و مجموع اعداد هر سطر، بیان‌گر جمع فعال و مجموع داده‌های هر ستون بیان‌گر جمع غیرفعال می‌باشد. شاخص پرشدگی روندها با ۲ بار چرخش داده‌ای عدد ۹۴ درصد را نشان می‌دهد که نشان از تأثیرگذاری زیاد روندها بر یکدیگر است. از مجموع روابط اثرات متقاطع روندها، تعداد ۷۰ رابطه بدون تأثیرگذار بر یکدیگر بوده‌اند. ۶۶۲ رابطه نیز از روندها دارای تأثیرگذاری کم؛ ۴۰۶۵ رابطه دارای تأثیرگذاری نسبتاً قوی بوده‌اند. در نهایت ۱۰۳ رابطه از روندها دارای ارزش عددی ۳ بوده که نشان از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بالایی بوده‌اند. همچنین نتایج منعکس‌کننده این مطلب است که تداوم اثرات اقتصاد سیاسی فضا به صورت جدایی‌گزینی اکولوژیکی و نهادینه شدن فقر با تأثیر مستقیم (۱۵۷)، تمرکز در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای موضوعات مختلف حریم با تأثیر مستقیم (۱۵۶)، ضعف خبره‌گی و ارتباطات بین سازمان‌های مختلف سیاست‌گذار و مجری در موضوعات مختلف حریم با تأثیر مستقیم (۱۵۲)، فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم با تأثیر مستقیم (۱۵۲)، فقر گسترده در سکونتگاه‌های پهنه جنوبی حریم و فاصله طبقاتی شدید بین پهنه جنوب با شمالی حریم تأثیر مستقیم (۱۵۱) و... در جایگاه‌های اول تا چهارم قرار دارند و نشان‌دهنده بیشترین تأثیرگذاری هر یک از روندها بر مدیریت یکپارچه حریم پایتخت می‌باشد. در همین راستا برای برون‌رفت از مشکلات حریم پایتخت پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

پیشنهاد می‌گردد یک شورای سیاست‌گذاری حریم شهر تهران تشکیل گردد تا میزان وحدت رویه در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و پرهیز از اعمال سلیقه افزایش یابد.

پیشنهاد می‌گردد برای حفظ و صیانت از حریم پایتخت باید کلیه دستگاه‌های ذی‌مدخل شناسایی شوند و طراحی سازوکار لازم به‌منظور ارتقاء سطح مشارکت آن‌ها در راستای تحقق مدیریت سیستمی و یکپارچه ارائه گردد.

پیشنهاد می‌گردد برای تبدیل حریم به ابزار ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، باید حفظ و صیانت از کیفیت محیطی منطقه و چشم‌انداز طبیعی آن دوچندان گردد.

پیگیری توسعه فضای سبز و درختکاری در اراضی حریم توسط مناطق دارای حریم و سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری تهران و نظارت بر حفظ آن باهدف اجرای طرح کمربند سبز با همکاری اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان تهران که نقش مهمی در جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهر و پاک‌سازی و هاله تنفس گاهی شهر تهران خواهد داشت.

منابع

۱. احمدی پور، زهرا و قاسم کرمی، (۱۳۹۵). تحلیل نابسامانی تداخل حریم شهر تهران با محدوده‌های اداری-سیاسی و حریم شهرهای هم‌جوار، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۳۱، شماره ۳، صص ۴۲-۳۲.
۲. اداره کل حریم (۱۳۹۰). گزارش‌های منتشرنشده از وضعیت حریم تهران.

۳. اسد بیگی، حمید(۱۳۹۴). ضرورت توسعه میان افزا در مدیریت زمین پایدار حریم شهر تهران، شهر نگار، دو ماهنامه شهرنگار، شماره ۷۲.
۴. افشارنیا، اعظم و سید حسین میرزاده(۱۳۹۵). راهکارهای تعیین اندازه و سطح بهینه حریم شهرها در طرح جامع شهرهای کمتر از ۵۰ هزار نفر، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۲۰.
۵. اکبری، مجید، رحیم سرور، نوبخت سبحانی و علی موسوی(۱۳۹۵). کاربرد Meta-Swot در برنامه ریزی و مدیریت صیانت و توسعه پایدار حریم کلانشهر تهران، مجله مجلس و راهبرد، شماره ۹۱.
۶. انوری، نعمت‌الله(۱۳۹۸)، ساماندهی حریم کلان‌شهر تهران در چارچوب مطالعه روابط متقابل میان اسکان جمعیت و اشتغال، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۸، شماره ۲.
۷. بحیرایی، حمید، رحیم سرور، بهمن کارگر و عبدالرضا فرجی راد(۱۳۹۵). تحلیل راهبردی تحولات فضایی - کارکردی در پهنه حریم جنوبی پایتخت کلانشهر تهران، مجله سپهر، شماره ۹۸.
۸. بصیرت، میثم. (۱۳۸۹). آشنایی با محدوده شهری، تهران: انتشارات شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۹. بناء، مرتضی، رحیم، سرور، قربانی نژاد، ریبا(۱۳۹۸)، چالش‌ها و راهبردهای نهادی مدیریت و توسعه پایدار حریم تهران، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۹، شماره ۴.
۱۰. پورجعفر، محمدرضا، مهدی منتظر الحجه، احسان رنجبر و رضا کبیری(۱۳۹۱). بررسی روند توسعه فیزیکی شهر جدید سهند و تعیین محدوده‌های مناسب به منظور توسعه آتی آن، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۸۱-۹۴.
۱۱. پیله ور، علی اصغر، سینا عطایی، عبدالله زارعی(۱۳۹۱). بررسی تاثیر میان کنش فضایی بر تعادل فضایی در ساختار شهری بجنورد با استفاده از فن چیدمان فضا، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۹، صص ۸۷-۱۰۲.
۱۲. تولایی، روح اله(۱۳۹۳). آینده پژوهی، روندهای خدمات فضای مجازی ایران در فرایند تکنولوژی جهانی شدن با روش دلفی، فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن، سال پنجم، شماره چهارم.
۱۳. جوادی، محمد(۱۳۹۰). امکان‌سنجی ایجاد کمربند سبز در محدوده حریم پیشنهادی طرح جامع تهران با هدف مدیریت توسعه شهری، پایان نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما، هاشم داداشپور.
۱۴. حاجی پور، خلیل(۱۳۸۷). تبیین فرایند شکل‌گیری ودگرگونی فضایی منطقه کلانشهری تهران، رساله برای دریافت درجه دکترا در رشته شهرسازی، دانشکده شهرسازی دانشگاه تهران، استاد راهنما، اسفندیار زبردست.
۱۵. خان محمدی، عصمت، سرور، رحیم، استعلاجی، علیرضا(۱۴۰۰)، تدوین سناریوهای آینده اسکان غیررسمی پهنه جنوبی حریم کلان‌شهر تهران، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۱، شماره ۳.
۱۶. خانی اوشانی، علیرضا، اقبالی، ناصر، زیویار، پروانه، جودکی، حمیدرضا(۱۳۹۹)، تطبیق راهبردهای مدیریت صیانت بر توسعه پایدار حریم منطقه ۴ تهران با حریم مناطق کلان‌شهرهای توسعه‌یافته، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۱، شماره ۱.
۱۷. خزائی، سعید(۱۳۸۶). آینده پژوهی، مفاهیم و ضرورت‌ها، سایت کشف آینده.
۱۸. روشندل اربطانی، طاهر، محمد مهدی ذوالفقارزاده و مجید بلالی(۱۳۹۳). روندهای محیطی موثر بر آینده رسانه ملی در چشم انداز بیست ساله کشور، پژوهش‌های مدیریت راهبردی، سال بیستم، شماره ۵۴، صص ۶۳-۹۹.
۱۹. زیاری، سمیه، زیاری، کرامت‌الله، عبدلی، محمدرضا(۱۳۹۵). جایگاه تحولات جمعیت و حریم در شهر اسلامی و الزامات مدیریتی آن، نقش جهان، شماره ۶-۲، صص ۷۳-۸۵.
۲۰. ظاهری، محمد. (۱۳۸۷). نقش روند گسترش کالبدی شهر تبریز در اینجاد تغییرات کاربری اراضی حومه شهر و روستاهای نفوذ (نمونه موردی: روستای‌های الوار سفلی، باغ معروف، شادآباد مشایخ و کندرود)، مجله جغرافیا و توسعه. سال ۶. شماره ۱۱.
۲۱. عزیزی، محمدمهدی، محمد ابویی اردکان و نسرين نوری(۱۳۹۱). بررسی نقش کنشگران و ابزارهای مدیریت شهری در یکپارچگی مدیریت کلانشهر تهران، هویت شهر، شماره دهم، سال ششم، صص ۵-۱۶.

۲۲. قالیباف، محمدباقر، محمدرضا حافظ نیا و علی محمدپور(۱۳۹۲). نقش تقسیمات شهر در مدیریت یکپارچه شهری مطالعه موردی: شهر تهران، جغرافیا، دوره جدید، سال یازدهم، شماره ۳۷، صص ۴۷-۶۹.
۲۳. ماجدی، حمید(۱۳۷۸). زمین مساله اصلی توسعه شهری، مجله آبادی، شماره ۳۳، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
۲۴. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری(۱۳۹۳). رویکردهای کنترل رشد افقی شهرها (نمونه مورد مطالعه: تهران)، تهران، مدیریت فناوری اطلاعات و مرکز اسناد.
۲۵. موسوی، سید چمران، حسین قمری و مهرداد محمدی سلیمانی(۱۳۹۴). بررسی و ارزیابی نگرش آینده پژوهی در برنامه‌ریزی توسعه شهری ایران، کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی در سال ۱۳۹۴.
۲۶. مهدی زاده، جواد(۱۳۸۹). برنامه‌ریزی سناریویی گامی نو در برنامه‌ریزی راهبردی، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال نهم، شماره ۳۲.
۲۷. میرخلیلی، سید حسین(۱۳۹۴). درآمدی بر کاربردهای آینده پژوهی در علم سیاست، فصلنامه علمی تخصصی فرهنگ پژوهش، شماره ۲۴.
۲۸. میرمقتدایی، مهتا، رفیعیان، مجتبی، سنگی، الهام (۱۳۸۹). تأملی بر مفهوم توسعه‌ی میان‌فرا و ضرورت آن در محلات شهری، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۸۹، سال دهم فروردین ۱۳۸۹.
۲۹. ناصرستوفی، انوشیروان و قلمبردزفولی، رامنا(۱۴۰۰)، ارزیابی علل و پیامدهای نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با تأکید بر الزامات طرح جامع شهر تهران، فصلنامه جغرافیای (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۱، شماره ۴.
۳۰. نظریان، اصغر(۱۳۹۱). پویایی نظام شهری ایران، انتشارات مبتکران، تهران.
۳۱. هادی زاده بزاز، مریم(۱۳۹۲). مدیریت اراضی حریم شهرها؛ راهکاری اصولی در کاهش مشکلات شهری مورد شهر مشهد، هفت شهر، شماره ۴۳-۴۴.

32. Al Amin, M. Rashford, B. S. Bastin, C. T. and Aadland, D. M. (2013). Agricultural Land-Use in a Changing Climate: Implications for Waterfowl Habitat in Prairie Canada.
33. Amakchi, H. (2004). Central cities and their role in national development, Published by research and studies center of Iran's architecture and urban development Iran (in Persian). pp. 140-168.
34. Araya, Y, Cabral, P.(2010). Analysis and Modeling of Urban Land Cover Change in Setúbal and Sesimbra, Portugal, Remote Sensing, 2, 1549-1563.
35. Bicking, M. & Janssen, M. & Wimmer., M.A.(2012). E-government 2020: Towards a Roadmap for future eGovernment research in Europe. In Exploiting the knowledge Economy, (42):pp.407-415.
36. Clark, Allen L (2009). Environmental Challenges to Urban Planning: Fringe areas, Ecological Footprints and Climate Change, Presented at Key Challenges in the Process of Urbanization in Ho Chi Minh City: Governance, Socio-Economic & Environmental Issues Workshop 16-18 September 2009, Ho Chi Minh City, Vietnam..
37. Clayton, B. D, Dent, D. and Dubois. (2003): Rural planning in developing Countries, Earth scan Publication Ltd London
38. Erfat, Z (n.d). (2014). World's Top Global Megatrends TO 2020 and Implications to Business, Society and Cultures Executive Summary. Frost & Sullivan.
39. Firminger, L. (2003). Trend Analysis: Methods and Problems, Strategic Planning Services, Swinburne University of Technology, TAFE Division, March.
40. Krawczyk, E, & John, R. (2006). Application of futures methods in urban planning processes in Dublin. Fennia 184: 1, pp. 75-89.
41. Lees, N. (2010). Inequality as an Obstacle to World Political Community and Global Social Justice, Oxford University, Paper to be Presented at the SGIR 7th Annual Conference on International Relations, Sweden, September 9-11th 2010.
42. Lia, Y., Lia, Y, Westlundb, H and Yansui. L.(2015). Urban-rural transformation in relation to cultivated land conversion in China: Implications for optimizing land use and balanced regional development, Land Use Policy, Vol. 47, PP: 218-224.
43. Lindgren, M. & Bandhold, H.(2003). Scenario Planning The link between future and Strategy, Mats Lindgren and Hans Bandhold, 2003.
44. Marans, R. W. (2015). Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future - linkage opportunities. Habitat International, 45, 47-52.

45. Nograan, S. D, Xue, X (2015), Addressing urban sprawl in Douala, Cameroon: Lessons from Xiamen integrated coastal management, *Journal of Urban Management*, No. 4, pp. 52-73.
46. Peterson, G.D, Cumming, G.S, Carpenter, S.R. (2003). Scenario planning: a tool for conservation in an uncertain world, *Conservation biology*, 17(2), 358- 366.
47. Winterhoff, M., Kahner, C., Ulrich, C., Saylor, P., & Wenzel, E. (2009). Future of Mobility 2020, the Automotive Industry in Upheaval, Arthur D. Little.
48. Wood, C (2006), "Scope and Patterns of Metropolitan Governance in Urban America", *American Review of Public Administration*, Vol. 36, No.3, pp 337-353.